

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 5.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.5.14>

УДК 911.372.32

Д. В. Ковальов,

к. с.-г. н, доцент, доцент кафедри соціальних та поведінкових наук,

Державний вищий навчальний заклад

«Херсонський державний аграрно-економічний університет»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3672-7063>

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ВЕЛИКИХ МІСТАХ ЄВРОПИ

D. Kovalyov,

PhD in Agricultural Sciences, Associate Professor, Department of Social and Behavioural Sciences , State Higher Educational Institution

"Kherson State Agrarian and Economic University"

FEATURES OF STATE MANAGEMENT OF DEMOGRAPHIC PROCESSES IN LARGE CITIES OF EUROPE

У статті підняте питання управління міськими агломераціями, що об'єктивно існують у географічному просторі України. У зв'язку з проведенням бойових на території держави, актуалізовано увагу на проблемах які мають соціальну спрямованість, а саме: появи реальної загрози людському потенціалу країни, збільшення уразливих категорій

населення, загострення проблем зайнятості, зміни в соціальній структурі суспільства, поява нових і зміна старих соціальних груп. У пошуку оптимальних моделей управління проаналізовано європейський досвід (Іспанія, Франція, Швеція, Італія, Німеччина, Великобританія, підходи ЄС загалом). З'ясовано, що у країнах ЄС міські агломерації, як правило, законодавчо закріплені з чіткими критеріями виділення. Наведено приклади організації співробітництва між окремими адміністративними одиницями в агломерації, повноважень органів управління ними. Виявлено, що існують європейські країни, у яких склалася своя система як соціальної політики, так і соціальної роботи, тому доречним буде розглядати моделі соціальної політики за окремими групами країн Європи. З'ясовано, що соціальні проблеми в Європі мають загальні риси, але їх рішення розрізняються залежно від національних моделей соціального захисту, тому українській державі потрібно враховувати ці особливості з метою проведення оптимальної, з точки зору майбутнього країни, соціальної політики, що сприяє максимально швидкій і безболісній адаптації населення до нових умов.

The article raises the issue of managing urban agglomerations that objectively exist in the geographical space of Ukraine.

In connection with the conduct of hostilities on the territory of the state, attention has been focused on problems of a social nature, namely: the emergence of a real threat to the human potential of the country, the increase in vulnerable categories of the population, the exacerbation of employment problems, changes in the social structure of society, the emergence of new and changes in old social groups.

In the search for optimal management models, European experience was analyzed (Spain, France, Sweden, Italy, Germany, Great Britain, EU approaches in general). It was found that in EU countries, urban agglomerations are usually legally established with clear selection criteria.

Examples of the organization of cooperation between individual administrative units in an agglomeration, the powers of their governing bodies are given. It is revealed that there are European countries that have developed their own system of both social policy and social work, therefore it would be appropriate to consider models of social policy for individual groups of European countries.

It was found that social problems in Europe have common features, but their solutions differ depending on national models of social protection, therefore the Ukrainian state needs to take into account these features in order to implement an optimal social policy, from the point of view of the country's future, which contributes to the fastest and most painless adaptation of the population to new conditions.

Given that almost all population growth in the near future will occur due to an increase in the number of urban residents, it is necessary to use the experience of European countries that already have certain results in this direction. In the modern demographic environment of European states, an active role is played by large cities, urban agglomerations - metropolises - historically formed large settlement forms concentrated around a large center or cluster of cities, which represent complex socio-economic systems capable of competing on a global scale with other economic structures.

Ключові слова: міська агломерація, управління, соціальна політика, муніципальне співробітництво, просторовий розвиток.

Keywords: urban agglomeration, management, social policy, municipal cooperation, spatial development. .

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Європейський досвід державного управління розвитком соціальної роботи та можливість його імплементації в українські реалії, які пов'язані з проведенням

радикальних перетворень починаючи з переходом суспільства до ринкових відносин, ще наприкінці ХХ-го ст., а зараз у стані військових дій, об'єктивно викликали ескалацію низки соціальних проблем, а саме погіршення соціальної інфраструктури та появи реальної загрози людському потенціалу країни. Так саме, виникає загострення проблем зайнятості, поширення масової вторинної зайнятості як форми адаптації населення до нових умов та зміни в соціальній структурі суспільства, поява нових і зміна старих соціальних груп.

Усі ці проблеми внутрішньо взаємопов'язані та характеризують принципово нову якість і стан суспільства до якого зараз відноситься Україна. Українська держава вже давно обрала шлях інтеграції до Європейського Союзу, який є пріоритетним як для зовнішньої, так і для внутрішньої політики країни. Тому значущості набуває дослідження зарубіжного досвіду становлення та розвитку соціальної політики та соціальної роботи, а також механізмів та інструментів державного управління у розвинутих європейських країнах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вказаній проблематиці, зокрема дослідженням подальшого розвитку міських агломерацій присвячена доволі широка література авторства вітчизняних фахівців . У її межах працювали знані науковці О. Бойко-Бойчук, В. Вакуленко, С. Запорожець, О.Кравченко, Ш. Суровцева, В. Николаєва, В. Орлатий та багатьох інших вчених.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї публікації є ознайомлення з досвідом європейських країн, які у свій час мали проблему з демографією та старінням населення, міграцією, як зовнішньої так і внутрішньої, і ця проблема актуальна на сьогодні не тільки щодо цих країн, а і для України особливо.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні приблизно 56% світового населення проживає в містах. Майже весь приріст населення

в недалекому майбутньому буде відбуватиметеса за рахунок збільшення кількості міських жителів, на долю яких у 2030 році припадатиме 60% населення країн світу, а до 2050 року – приблизно 68 %.

В Україні рівень урбанізації є досить високий – 65,09%; в країні налічується 1345 міських поселень, з яких міста – мільйонники, це Київ, Харків, Одеса. Дніпро та Донецьк внаслідок депопуляції нажаль втратили частину населення і статус мільйонника.

Кількість населення що проживає в Україні станом на 2024 рік, достеменно не знає ніхто, оскільки це складно порахувати. Орієнтовно йдеться про трохи більше 34 мільйонів людей. Таку заяву зробив заступник директора з наукової роботи Інституту демографії та проблем якості життя Олександр Гладун. В інтерв'ю «Українському радіо» він наголосив, що зараз нормальний статистичний облік зруйновано. «Від Держстату ми інформації не отримуємо, оскільки вони кажуть, що вона не надійна і неповна. Тому ми користуємося даними щодо міграції від Прикордонної службу та Міністерства юстиції, яке реєструє дані народження й смерті в країні. Але вони реєструють тільки на підконтрольній території. Тому забезпечити максимальну точність неможливо. Приблизно на кінець цього року населення України складає трохи більше 34 мільйонів, якщо оцінювати в кордонах 1991 року. Якщо брати лише підконтрольну територію, то там буде 28-29 мільйонів», - пояснив фахівець.[1].

За словами демографа: ” ... станом на кінець 1991 року населення України оцінювалося в 52 млн. людей. Водночас історичний максимум був зафіксований у 1993 році - йдеться про 52,2 млн населення. Починаючи з 2014 року, частина територій була окупована і на початок 2022 року в кордонах 1991 року чисельність населення складала 42 мільйони. Тобто, за 30 років чисельність населення скоротилася на 10 мільйонів”, - констатував Гладун [1].

Повномасштабна війна, яку від лютого 2024 року веде Російська Федерація в Україні, спричинила значні міграційні процеси, зокрема,

всередині країни. Як свідчать результати дослідження Центру економічних досліджень, внаслідок цього кількість населення у Києві та області збільшилася на 48,1%. Також приріст населення спостерігається на Полтавщині (+2,1%), Дніпропетровщині (+2%), Кіровоградщині (майже 1%). Але в інших областях України за час цих подій кількість мешканців зменшилася. Найбільше зменшилося населення прифронтових областей - Харківської (-33%), Миколаївської (-42%), Запорізької (-63,4%) та Херсонської (-84%) [2].

Більшість населення Херсонської, Миколаївської та Запорізької областей, вимушено мігрувало до міста Миколаїв та Одеса. Це пов'язано з менталітетом південних областей України, добре організованої підтримки біженців а також територіальної наближеності до своїх домівок, якщо громадянам потрібно у екстреному порядку необхідно буде з'явитися по місцю проживання. Тому, за неофіційними даними, кількість мешканців Миколаєва та Одеси зросла майже від 30 до 40 % у короткий термін. Це дає підставу вивчити досвід західних країн, які вже проходили цей тернистий шлях, не зважаючи на те, що міграція у них була зовнішня.

У сучасному демографічному середовищі європейських держав активну роль відіграють великі міста, міські агломерації – метрополії – історично сформовані великі, сконцентровані навколо великого центру або скупчення міст поселенські форми, що являють собою складні суспільно-економічні системи, здатні конкурувати в глобальному масштабі з іншими економічними структурами.

Міжнародна система державного регулювання та управління демографічних процесів у великих містах європейських країн здійснюється на двох рівнях: демографічного регулювання та регулювання розвитку великих міст.

Досліджуючи еволюцію системи міжнародного законодавчого державного регулювання та управління демографічних процесів Г. Пастернак-Таранушенко пропонує п'ять взаємопов'язаних етапів:

1 – 1945–1970 рр. (це період після створення Організації Об'єднаних Націй);

2 – 1970–1980 рр. (це період проведення Конференції з народонаселення у Бухаресті 1974 р.);

3 – 1980–1990 рр. (це період проведення Міжнародної Конференції з народонаселення у Мехіко в 1984 р.);

4 – 1990–2000 рр. (це період проведення Міжнародної Конференції з народонаселення і розвитку (МКНР) у Каїрі 1994 р);

5 – це сучасний етап (після 2000 р.) початок ХХІ ст.[3. с. 123].

Що стосується рівня регулювання розвитку великих міст Європи, то ще в 1975 р. було створено Фонд регіонального розвитку, основна мета діяльності якого є зниження рівня просторових соціально-економічних диспропорцій в ЄС у цілому. Також, у подальшому відбулася низка неофіційних нарад з питань міського розвитку, такі як: у Роттердамі (2004 р.), Брістолі (2005 р.), Лейпцигу (2007 р.), Марселі (2008 р.) і Толедо 2010 р.

Завдяки цим нарадам, цілями розвитку міст було визначено: економічне процвітання і підвищення зайнятості у великих містах Європи; заохочення рівності, соціальної інтеграції та регенерації в міських районах; охорони і поліпшення міської для досягнення локального та глобального сталого розвитку; сприяння ефективному міському управлінню та реалізації місцевих можливостей.

Відповідно державне регулювання та управління демографічних процесів визначається як вплив держави на складні демографічні процеси у великих містах: народжуваність і смертність, відтворення населення, умови зайнятості й праці, рівень життя та соціального забезпечення населення, міграційні потоки, через комплекс взаємоузгоджених методів державного регулювання.

Так основними демографічними тенденціями у великих європейських містах, що піддаються регулюванню, є: поступове зменшення кількості населення європейських країн, значна концентрація міського населення,

міграція до великих міст, старіння населення, полі національна структура міст.

Старіння населення, або демографічне старіння, – це збільшення частки літніх людей серед населення. На думку фахівця цього напрямку В.Медкова, вирізняють два види старіння: старіння знизу, яке є результатом зниження народжуваності, і старіння зверху, що є результатом збільшення середньої тривалості життя [3, с. 225].

Останні тенденції народонаселення країн Європи невпевнено демонструють зменшення кількості населення сільської місцевості на фоні великої концентрації населення у великих містах. Урбанізація полягає в збільшенні частки населення, яке проживає в містах. Так, поняття “рівень урбанізації” визначає як відсоткову частку населення малих і великих міст від загальної чисельності населення, у той час як поняття “темпи урбанізації” означає темпи зростання чисельності населення міст.

Різні країни Європи по різному проводять демографічну політику стосовно народонаселення а саме політику невтручання у темпи зростання населення (відхилення від цілей зростання кількості населення). Це стосується таких країн як Франція, Італія, Німеччина та Великобританія. Навпаки, країни Східної Європи (Болгарія, Польща, Республіка Молдова, Румунія і Словаччина) проводять політику стимулювання зростання темпів населення. Тому спостерігається високий рівень урбанізації в розвинутих країнах Західної Європи на фоні тенденцій субурбанізації міст Східноєвропейських країн та розвитку навколо міських територій, що коливається в останній час у країнах Європи в межах 71–75%, зокрема в країнах Західної Європи – 75–80% та країнах Східної Європи – 68–69%. [4. с. 2-3].

Особливістю урбанізованої системи європейських міст є міграційні потоки населення, робочої сили з менш розвинених країн та країн де відбуваються бойові дії. Коефіцієнт міграційного приросту населення

великих міст демонструє значний приріст населення міст Австрії, Бельгії, Швейцарії, Італії, Великобританії, Німеччини.

Основними міграційними заходами європейських держав є захист місцевих працівників великих міст, вільне переселення для задоволення потреб роботодавців, збільшення економічної міграції, забезпечення дозволу на приплив висококваліфікованих іноземних мігрантів та жорсткі обмеження для решти категорій.

Таблиця 1. Порівняння стратегії та засобів державного регулювання міграційних процесів у великих містах європейських країн

Країна	Умови	Стратегія
Великобританія	Максимально вільне переселення в межах країни	Дозвіл на в'їзд висококваліфікованим кадрам при обмеженні міграції людей з низьким рівнем кваліфікації
Франція	Захист місцевих працівників при розгляді заявок роботодавців на наймання іноземного працівника	Збільшення економічної міграції. Обмеження імміграції
Нідерланди	Обмеження міграції людей з низьким рівнем кваліфікації і недостатнім знанням державної мови	Задовільний рівень використання дозволів на в'їзд висококваліфікованих фахівців
Німеччина	Суперництво з іншими країнами за висококваліфікований персонал	Постійне проживання для іноземців з високим рівнем кваліфікації та заробітної плати. Жорсткі обмеження для решти категорій мігрантів

Джерело: розраховано за даними [4. с. 12-13].

Характерною тенденцією великих європейських міст є загальне старіння населення як сільських, так і міських поселень Європи. Тому свідчить динаміка коефіцієнтів народжуваності та смертності упродовж останніх років, яка перебуває на одному рівні. При цьому зростає кількість осіб у віці понад 80 років, а в 2050 р. ця група населення становитиме 10% від усього населення Європи.

На фоні такого нерівномірного розподілу населення європейських країн у межах окремих територій також спостерігається нерівномірність розподілу бідного та малозабезпеченого населення. Тому, наприклад, у скандинавських країнах, а також у Великобританії та Португалії застосовується універсальний підхід до вирішення проблем подолання бідності, за якого системи соціального захисту включають усі організаційно-правові форми надання соціальних виплат та послуг населенню. Зокрема, до цих систем входять всі види соціального страхування та програми щодо забезпечення мінімального доходу, які якраз спрямовані на задоволення базових потреб найбідніших верств населення[5. с. 242-243].

Наприклад, в Іспанії за даними 1975–2003 рр. частка бідних людей з доходом менше від половини середньо національного рівня скоротилася з 21 до 19%. Відповідно до цього, зменшилися виплати на соціальне забезпечення з державної скарбниці. Так, у Великобританії та Німеччині прожитковий мінімум встановлюється на рівні 40% від медіанного доходу, у Фінляндії, Італії, Греції, Іспанії – 50%, у Португалії та Ірландії – 60%. Захисним бар'єром для малозабезпечених громадян є закон про мінімальну заробітну платню та її індексацію. В деяких країнах, зокрема у Франції та Швейцарії, індексація охоплює не все трудове населення, а лише частину найманих робітників[6. с. 242-243].

Але, все ж еталоном демографічного регулювання є Франція, де активна демографічна політика у великих містах спрямована на підвищення народжуваності і проводиться з початку 20-х років ХХ ст. Ще у 1946 р. у

Франції була введена в практику досить розгалужена система грошових виплат і податкових пільг сім'ям, яка була спрямована на заохочення народжень першої, другої та третьої дитини. У результаті серед країн Західної Європи в середині 80-х рр. Франція мала один із найвищих сумарних коефіцієнтів народжуваності (середня кількість дітей на 1 жінку – 1,8–1,9). В останні роки введені також одноразові виплати у зв'язку з народженням дитини в сумі 260% від базової заробітної плати на першу і 717% на кожен наступну дитину, а відпустка по вагітності оплачується в розмірі 90% заробітку [7].

З того часу основним напрямом змін на ринку праці у Франції є неухильне зростання частки тимчасової зайнятості, а не постійної. Серед молодих людей у віці 15–29 років кожний третій має тимчасову роботу або працює неповний робочий день. Політика зайнятості у великих містах Франції покладається на Національне агентство зайнятості, структурні підрозділи якої охоплюють усю територію країни.

На сьогоднішній день, за часткою тимчасово зайнятих, Франція займає 3-тє місце у світі. Регулюють статус мігрантів у Франції - Французький офіс захисту біженців та осіб без громадянства при Міністерстві закордонних справ та водночас Дирекція зі справ населення та міграції у Міністерстві праці, зайнятості та соціальних питань.

Характерною ознакою є те що збільшується також полінаціональність структури населення великих європейських міст. Кількість осіб іноземного походження в молодших вікових групах становить понад 25% у багатьох великих містах ЄС. Прогнози фахівців показують, що частка людей іноземного походження буде збільшуватися, оскільки в багатьох європейських державах за останні 25 років спостерігався значний приплив іммігрантів, особливо молодих.

Досвід державного регулювання демографічних процесів у великих містах Швеції, якій заслуговує уваги, здійснюється на основі матеріальних стимулів, допомог та виплат. Так, наприклад, забезпечується необхідна

кількість місць у дитячих дошкільних закладах для працюючих батьків. Що характерно, останні мають право на відпустку по догляду за дитиною до досягнення нею віку одного року (з 1 січня 2002 р. – на 13 місяців, у тому числі двома місяцями може скористатися тільки батько дитини, що передбачено з метою залучення батька до виховання дітей з раннього віку). Також, велика увага приділяється заходам щодо зайнятості, на які витрачається майже 3% ВВП. До того ж, Швеція активно підтримує міжнародні гуманітарні акції та приймає на своїй території біженців. У структурі імміграційної служби міністерства закордонних справ працюють відділення, відповідальні за інтеграцію іноземців у шведське суспільство (працевлаштування, освіти, забезпечення житлом, соціальної допомоги та інш.) [б. с. 246-249].

Особливістю та однією з цілей демографічного регулювання великих міст Італії є поліпшення становища жінок та турбота про сім'ю. Так допомоги сім'ям виплачуються залежно від доходу, а розмір допомоги обернено пропорційний до доходу сім'ї і прямо пропорційний до кількості членів сім'ї. Також, італійський уряд пропонує одноразову виплату в розмірі 1000 євро для пар, у яких народилась друга дитина. Усього встановлено три пороги річного доходу сім'ї в абсолютних розмірах. При доході, що перевищує 41,7 тис. євро, допомога не виплачується, проте учням допомога виплачується до 25 років.

Ще одна з європейських країн – Іспанія. Вона посідає друге знизу місце за народжуваністю серед країн ЄС, стимулювання якої здійснюється також за допомогою матеріальних заохочень. Так, для боротьби з безробіттям в Іспанії була створена система професійно-технічної підготовки і перепідготовки кадрів, активно застосовується нова система тимчасових контрактів, яких існує кілька видів: контракти з фіксованими термінами (для певного виду робіт); контракти практики (термін на 4 роки для випускників); спеціальні контракти (для вищого управлінського персоналу); контракти на невизначений час. Упродовж останніх трьох років

за тимчасовими контрактами працювало понад 30% найманої робочої сили. [6. с. 252-253].

Що стосується демографічної ситуації в Німеччині, то вона регулюється за підтримки державою через соціальні пільги та виплати. Останнє нововведення – нова система декретних відпусток, згідно з якою перші 14 місяців батьки отримують 67% від останньої зарплати (максимально 1800 євро, мінімально – для тих, хто до народження дитини не працював, – 300 євро). Також урядом проводиться політика щодо встановлення податкових пільги для сімей, у тому числі і ліквідації плати за дошкільні навчальні заклади.

Цікавим є досвід Великобританії, де уряд пропонує безкоштовні місця дітям для здобуття початкової освіти, проводить активну соціальну політику стимулювання населення, забезпечує матеріальні виплати батькам – перші шість тижнів – 90% від заробітної плати і далі – 20,1 тис. фунтів стерлінгів на тиждень. Батьки дітей віком до шести років мають право вимагати у роботодавців працювати забільш гнучким робочим графіком.

Крім того, у європейських державах постійно проводиться активна роз'яснювальна робота та вживаються різні пропагандистські заходи серед населення, щодо розселення територій, підвищення народжуваності та якості життя [8].

Очевидно, що ефективне застосування досвіду європейських країн у системі державного регулювання демографічних процесів може бути досягнуто лише за умови комплексного використання економічних, адміністративно-правових та ідеологічних методів демографічної політики. В цьому контексті існує необхідність подальших наукових пошуків можливості оптимізації державного регулювання демографічних процесів великих міст на основі аналізу їх ролі в територіальних системах держави та їх впливу на ефективність функціонування регіонів у певних політичних та соціально-економічних умовах.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Отже, на сучасному, край складному періоді, коли на території України відбуваються активні бойові дії, внаслідок чого внутрішня та зовнішня міграція населення набуває загрозливого характеру, необхідно приймати міри щодо усунення цих наслідків та відновлення виробничого і демографічного потенціалу, а головне, збереження соціальної стабільності у країні. Враховуючи те що, майже весь приріст населення в недалекому майбутньому буде відбуватиметеса за рахунок збільшення кількості міських жителів, необхідно використати досвід європейських країн, які вже мають у цьому напрямку певні результати. У сучасному демографічному середовищі європейських держав активну роль відіграють великі міста, міські агломерації – метрополії – історично сформовані великі, сконцентровані навколо великого центру або скупчення міст поселенські форми, що являють собою складні суспільно-економічні системи, здатні конкурувати в глобальному масштабі з іншими економічними структурами.

Відповідно державне регулювання та управління демографічних процесів визначається як вплив держави на складні демографічні процеси у великих містах: народжуваність і смертність, відтворення населення, умови зайнятості й праці, рівень життя та соціального забезпечення населення, міграційні потоки, через комплекс взаємоузгоджених методів державного регулювання.

Література

1. <https://www.unian.ua/society/naselennya-ukrajini-skilki-lyudey-prozhivaye-v-krajini-v-2024-roci-12865014.html>
2. <https://tsn.ua/ukrayina/u-kiyevi-ta-oblasti-kilkist-naselennya-zrosla-mayzhe-vdvichi-pislya-pochatku-povnomasshtabnoyi-viyni-doslidzhennya-2692041.html>
3. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення: монографія/ Г.А. Пастернак-Таранушенко. К. :

Київський економічний інститут менеджменту, 2003. 320 с. (дата звернення 12.04.2025).

4. Гідденс Е. Майбутнє європейської соціальної моделі. Фонд ім. Фрідріха Еберта. Регіональне представництва в Україні та Білорусі. Київ: Заповіт, 2006. 56 с. (дата звернення 19.04.2025).

5. Николаєва В. І. Державне управління системою соціальної роботи в умовах транзитивного суспільства: європейський досвід та українські реалії: монографія. Київ: Халіков Р.Х., 2020. 446 с. (дата звернення 22.04.2025).

6. Дубич К. В. Механізм державного управління соціальними послугами: зарубіжний досвід та українські реалії: монографія. Київ: Вид-во НАДУ при Президентіві України, 2015. 386 с. (дата звернення 27.04.2025).

7. Social Services for a Social European Social Network (ESN). European Semester 2020. P. 49. URL: <https://www.esn-eu.org/publications/index.htm>.

8. Ковальов Д. В. Управління процесами реалізації ресурсного потенціалу регіону. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. №7, липень. <https://dspace.ksaeu.kherson.ua/handle/123456789/9703>

References

1. Chernovol, K. (2024), “How many people live in Ukraine as of 2024: demographer's estimate”, available at: <https://www.unian.ua/society/naselennya-ukrajini-skilki-lyudey-prozhivaye-v-krajini-v-2024-roci-12865014.html> (Accessed 25 Apr 2025).

2. Skavron, B. (2024), “Population in Kyiv and the region increased by almost 50% after the start of full-scale war — study”, available at <https://tsn.ua/ukrayina/u-kiyevi-ta-oblasti-kilkist-naselennya-zroslo-mayzhe-vdvichi-pislya-pochatku-povnomasshtabnoyi-viyni-doslidzhennya-2692041.html> (Accessed 25 Apr 2025).

3. Pasternak-Taranushenko, H.A. (2003), *Ekonomichna bezpeka*

derzhavy. Metodolohiia zabezpechennia [Economic security of the state. Methodology of provision], Kyivs'kyj ekonomichnyj instytut menedzhmentu, Kyiv, Ukraine.

4. Hiddens, E. (2006), *Majbutnie ievropejs'koi sotsial'noi modeli* [The future of the European social model], Fond im. Fridrikha Eberta. Rehional'ne predstavnytstva v Ukraini ta Bilorusi. Zapovit, Kyiv, Ukraine.

5. Nykolaieva, V.I. (2020), *Derzhavne upravlinnia systemoiu sotsial'noi roboty v umovakh tranzytyvnoho suspil'stva: ievropejs'kyj dosvid ta ukrains'ky realii* [State management of the social work system in the conditions of a transitional society: European experience and Ukrainian realities], Kyiv, Ukraine.

6. Dubych, K.V. (2015), *Mekhanizm derzhavnoho upravlinnia sotsial'nymy posluhamy: zarubizhnyj dosvid ta ukrains'ki realii* [Mechanism of state management of social services: foreign experience and Ukrainian realities], NADU pry Prezydentovi Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

7. Social Services for a Social European Social Network (ESN) (2020), “European Semester”, available at: <https://www.esn-eu.org/publications/index.htm> (Accessed 25 Apr 2025).

8. Koval'ov, D.V. (2024), “Management of resource potential realization processes of the region”, *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, vol. 7, available at: <https://dspace.ksaeu.kherson.ua/handle/123456789/9703> (Accessed 25 Apr 2025).

Стаття надійшла до редакції 04.05.2025 р.